

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

ΤΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ: ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ (ΥΕ265)

Στ' Εξάμηνο

Ελένη Γρίβα

Χρυσάνθη Μάρκου

**Μάθημα 3: Παρατηρήσεις και
Διδακτικές προτάσεις (Συνέχεια)**

Η αξία του λεξιλογίου και η θέση του στο γλωσσικό μάθημα

Γιατί έχουν
αξία οι
λέξεις;

Λέξεις

A) οι λέξεις που χρησιμοποιούμε εκφράζουν και διαμορφώνουν την ταυτότητά μας

Το λεξιλόγιο πολλές φορές «προδίδει» το κοινωνικό και μορφωτικό μας υπόβαθρο (Stahl & Nagy, 2006:3)

B) οι λέξεις καθορίζουν το πόσο καλά μπορούμε να κατανοήσουμε ένα κείμενο
«Οι λέξεις είναι τα απαραίτητα εργαλεία με τα οποία έχουμε πρόσβαση στη γνώση, εκφράζουμε τις ιδέες μας και μαθαίνουμε νέες έννοιες» (Stahl & Nagy, 2006: 4)

Συζήτηση

- Πως πιστεύετε το λεξιλόγιο μπορεί να επηρεάσει την κατανόηση των μαθητών;

Παραδείγματα

Αυτή η φωτογραφία από Άγνωστος συντάκτης με άδεια χρήσης [CC BY-NC-ND](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

- Η γη μας είναι ένα ουράνιο σώμα. Έχει σχήμα σχεδόν σφαιρικό, ελαφρά συμπιεσμένο στις κορυφές και διογκωμένο στη μέση. Αυτό το σχήμα λέγεται γεωειδές. Ας πάρουμε δυο πορτοκαλία και αν στα κόψουμε [...] το ένα οριζόντια (στη μέση) και το άλλο εγκάρσια. Με το χάρακα μετρούμε τις διαμέτρους των μισών πορτοκαλιών. Τι παρατηρούμε; Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με το σχήμα της γης. Η διάμετρος της, στη μέση είναι μεγαλύτερη από τη διάμετρο της από τη μια κορυφή στην άλλη.

(Βιβλίο Γεωγραφίας, Στ δημοτικού)

Παραδείγματα

Αυτή η φωτογραφία από Άγνωστος συντάκτης με άδεια χρήσης [CC BY-NC-ND](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

- ...Η πρώτη εντύπωση είναι καταπληκτική· η δεύτερη κάτι περισσότερο: μαγευτική. Ο αναγνώστης μου πρέπει να φανταστεί, αν, φυσικά, δε διαθέτει την προσωπική του εντύπωση, ένα θαυμάσιο κύπελλο [ακύμαντων νερών*](#), στεφανωμένο ολόγυρα από γραφικά βουνά, γεμάτα δροσερά χωριουδάκια, [τεχνουργημένο*](#) εξακόσια μέτρα απάνω από τη θάλασσα. Μια γλώσσα στεριάς που μπαίνει βαθιά μέσα στο κύπελλο τούτο και καταλήγει σε κομψό [ανασήκωμα*](#), σ' ένα λόφο πλασμένο για την πιο μακάρια ονειροπόληση. Και στο στενότερο μέρος της γλώσσας αυτής, ανάμεσα στην υπόλοιπη στεριά και στο λόφο, πενήντα μέτρα στο ψηλότερο σημείο της απάνω από τα νερά της λίμνης, χτισμένη μια πολιτεία, που, παρόλο το ξανάνιωμά της, διατηρεί απείραχτο, γνήσιο και γεμάτο πραγματικό περιεχόμενο το μεσαιωνικό χαρακτήρα της. Η βλάστηση είναι κυριολεκτικά οργιαστική· πανύψηλα δέντρα διαγράφουν αναπαυτικά σχήματα ολόγυρα στην ακρογιαλιά. Οι λόφοι γύρω πρασινίζουν, τα σπίτια της πολιτείας με τους ξύλινους σκεπαστούς εξώστες και τις σκιερές αυλές ή με τις βεράντες και τα μπαλκόνια του σύγχρονου ρυθμού ανθίζουν και φεγγοβολούν σε απίστευτη ποικιλία χρωμάτων. Είναι ο καιρός, που ανοίγουν τις δέσμες των λουλουδιών τους οι ορτανσίες. Οι γλάστρες είναι [κατάφορτες*](#) από την [ατελεύτητη*](#) ανθοφορία τους, οι κήποι γεμίζουν από τα πλατιά, καταπράσινα φύλλα και τ' αγέρινα, μαζεμένα σαν χαρούμενο μελίτσι, ματάκια των ανοιγμένων μπουμπουκιών. Σκιά και σιωπή βασιλεύει στα [καλντερίμια*](#) της πολιτείας, που δεν τα αισθάνεται κανείς βασανιστικά στα πόδια του με τον ατελεύτητο ανηφοροκατήφορό τους, γιατί τον ξεκουράζει και τον [πραΰνει*](#) η γαλήνη και η δροσιά...

(Η πολιτεία της λίμνης, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, Ανθολόγιο,Ε- Στ δημοτικού,)

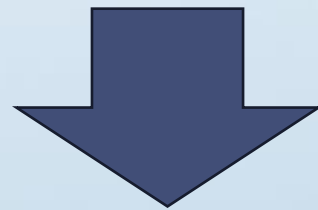
Λέξεις

Γ) Πολλές φορές το λεξιλόγιο ενός ατόμου σχετίζεται με τις γνώσεις του

Δ) Υπάρχουν μεγάλες διαφορές στον αριθμό και το είδος των λέξεων που γνωρίζει ο κάθε μαθητής

Οι διαφορές αυτές είναι ήδη μεγάλες από τη μικρή ηλικία (Stahl & Nagy, 2006:3)

Τα παιδιά των εργατικών οικογενειών εκτίθενται στο οικογενειακό τους περιβάλλον σε 50% λιγότερες λέξεις από ό,τι τα παιδιά που προέρχονται από περισσότερο προνομιούχες οικογένειες (Hart & Risely, 1995)

«Λεξιπενία»

Λέξεις

Ε) η λεξιλογική γνώση λειτουργεί συσσωρευτικά. Όσες περισσότερες λέξεις γνωρίζουμε τόσο ευκολότερα μαθαίνουμε νέες λέξεις.

Εμπόδια στην διδασκαλία λεξιλογίου

1) Ο μεγάλος αριθμός των λέξεων που καλούνται να μάθουν οι μαθητές

2) Οι διαφορές ανάμεσα στο λόγο του οικογενειακού περιβάλλοντος και τον σχολικό λόγο

3) ο πολύπλοκος χαρακτήρας της λεξικής γνώσης

1) Ο μεγάλος αριθμός των λέξεων

Ένας μέσος μαθητής προσθέτει κατά μέσο όρο 2.000-3.000 λέξεις τον χρόνο στο λεξιλόγιο του (Aderson & Nagy, 1992·Anglin, 1993· Beck & Mackeown 1991, Nagy & Herman, 1987· White, Graves & Slater, 1990).

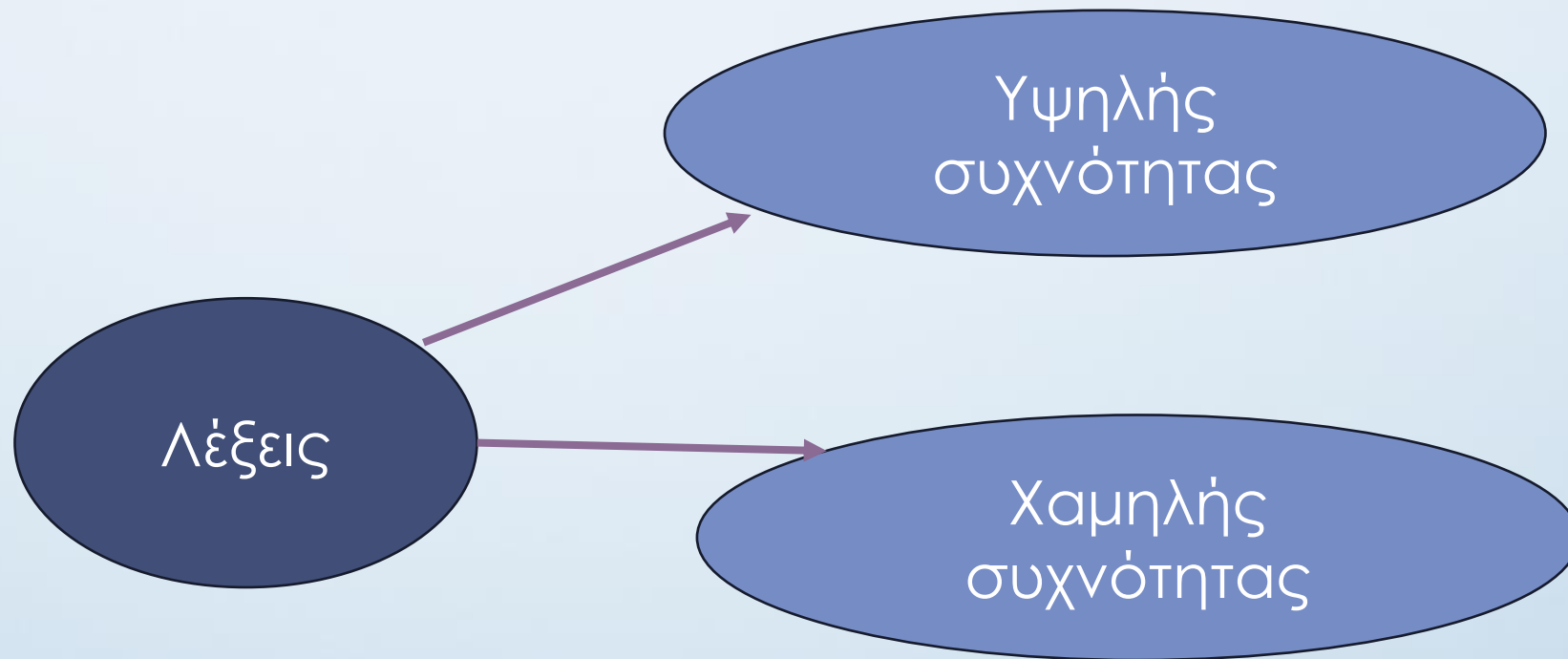
6-8 νέες λέξεις κάθε μέρα

10-12 λέξεις την εβδομάδα

400-500 λέξεις τον χρόνο

Παράδειγμα

Χρονογράφημα:

Είδος πεζογραφήματος που δημοσιεύεται στον ημερήσιο ή περιοδικό τύπο που αντλεί τα θέματά του από την επικαιρότητα της κοινωνικής και πολιτικής ζωής και που είναι γραμμένο σε τόνο χιουμοριστικό, συμβουλευτικό, δηκτικό ή επικριτικό.

Χρόνος:

1. Η συνεχής εξέλιξη και διαδοχή φαινομένων, καταστάσεων ή ενεργειών 2α) το διάστημα ανάμεσα σε 2 χρονικά σημεία που είναι διαθέσιμο β) ημερομηνία ή χρονολογία 3) ορισμένη χρονική περίοδος, μέσα στην εξελικτική πορεία της ανθρωπότητας ή μέσα στη ζωή ενός ατόμου 4α) το διάστημα που χρειάζεται η γη για να κάνει μια περιστροφή γύρω από τον ήλιο και που το διαιρούμε σε 12 μήνες οι 265 ημέρες 4β) περίοδος 12 μηνών που μπορεί να αρχίζει από οποιοδήποτε χρονικό σημείο του ημερολογιακού έτους γ) υπολογισμός της ηλικίας σε έτη δ) διδακτικό έτος 5α) στη γραμματική ο καθένας από τους ρηματικούς τύπους που φανερώνουν πότε γίνεται αυτό που σημαίνει το ρήμα 5β) εφ η ελάχιστη μετρική ομάδα στην αρχαία ελληνική μετρική, που στηρίζεται στην προσωδία 5γ) μονάδα μέτρησης της χρονικής διάρκειας των φθόγγων και των παύσεων μιας μουσικής σύνθεσης που σημειώνεται στην αρχή του κομματιού με κλάσματα 5δ) ή διάρκεια ενός αγωνίσματος 5ε) Η κάθε μία από τις διαδρομές που απαιτούνται για να συμπληρωθεί ένας κύκλος λειτουργίας ή καθένα από τα διαδοχικά στάδια λειτουργίας. Υποκοριστικό τα χρονάκια.

Ευθυμίου, Α. (2013: 18-46)

Βασικό Λεξιλόγιο

Πρωταρχικό ή πυρηνικό σύνολο λέξεων, που αποτελεί την απαραίτητη υποδομή για περαιτέρω λεξιλογική κατάκτηση.

Νοητικό Λεξιλόγιο

Οι σημασίες των λέξεων δεν αποθηκεύονται ως ανεξάρτητες μονάδες, αλλά εντάσσονται και συλλειτουργούν σε σύνθετα σημασιολογικά δίκτυα δηλαδή κάθε νέα λέξη συνδέεται με τις ήδη γνωστές λέξεις και ο βαθμός γνώσης που έχει ένας μαθητής για μια λέξη αυξάνεται όσο αυξάνεται το σημασιολογικό δίκτυο της λέξης με την προσθήκη νέων λέξεων.

Πλούσιο (εκτεταμένο)
σημασιολογικό δίκτυο

Μη ανεπτυγμένο
σημασιολογικό δίκτυο

2) Οι διαφορές ανάμεσα στο λόγο του οικογενειακού περιβάλλοντος και τον σχολικό λόγο

Ο σχολικός λόγος:

- διαθέτει μεγαλύτερη λέξη λογική ποικιλία και αριθμό λέξεων σε σχέση με την καθημερινή συνομιλία του οικογενειακού περιβάλλοντος
- βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην επιλογή της κατάλληλης λέξης για να πετύχει το επιδιωκόμενο επικοινωνιακό αποτέλεσμα.

Διαφορές προφορικού- γραπτού λόγου

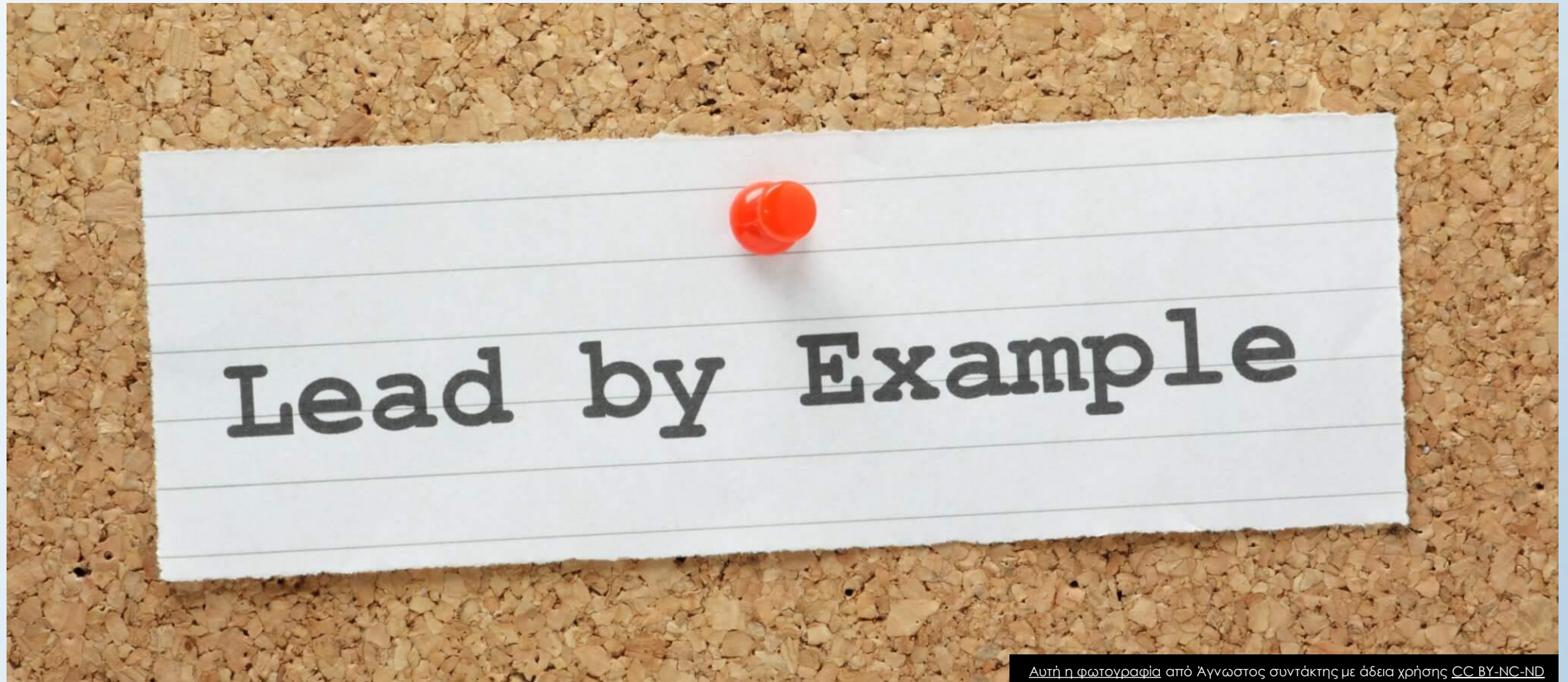
1. Ο πλούτος του λεξιλογίου σε μια συνηθισμένη συνομιλία μεταξύ αποφοίτων λυκείου είναι συγκρίσιμος με αυτόν των βιβλίων που απευθύνονται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας
2. ένα φυσικό φαινόμενο το λεξιλόγιο των παιδικών βιβλίων είναι έως και 2 φορές πιο πλούσιο από το λεξιλόγιο της συνομιλίας ενηλίκων
3. το λεξιλόγιο που συναντάμε στα κόμικ, στα περιοδικά και στα βιβλία για ενήλικες είναι 3 φορές πιο πλούσιο από ότι το λεξιλόγιο της συνομιλίας μεταξύ ανηλίκων
4. επιτέλους ο πλούτος του λεξιλογίου των τηλεοπτικών σόου είναι παρόμοιος με αυτόν της συνομιλίας μεταξύ ενηλίκων

3)ο πολύπλοκος χαρακτήρας της λεξικής γνώσης

Οι σημασίες των λέξεων δεν αποθηκεύονται στη μνήμη μας με τη μορφή ορισμού και η απομνημόνευση του ορισμού της λέξης δεν διασφαλίζει την κατανόησή της στο κείμενο που περιέχει ή την αποτελεσματική χρήση της στο προφορικό ή γραπτό λόγο

Υπάρχουν πολλοί βαθμοί γνώσης μιας λέξης και η γνώση μιας λέξης δεν περιλαμβάνουν μόνο τη γνώση ενός ορισμού αλλά συνεπάγεται τη σταδιακή εξοικείωση του ομιλητή με μια σειρά λεξιλογικών χαρακτηριστικών

Παράδειγμα

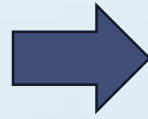

Στάδια λεξικής γνώσης σύμφωνα με τους Beck, McKeown και Kucan (2002:10)

1. Καμία γνώση: η λέξη είναι εντελώς άγνωστη
2. απόδοση μιας πρώτης γενικής και ασαφούς σημασίας (π.χ. Η λέξη μοχθηρός έχει αρνητική σημασία)
3. αποκτήση πλαισιωμένης γνώσης, και όπως για παράδειγμα, όταν κάποιος γνωρίζει ότι μια απαστράπτουσα νύφη είναι μια πολύ όμορφη και λαμπερή νύφη, αλλά δεν κατανοεί τη λέξη απαστράπτουσα σε άλλα συμφραζόμενα
4. Γνώση μίας λέξης αλλά αδυναμία ανάκλησης της όταν χρειάζεται να χρησιμοποιηθεί σε άλλες κατάλληλες περιστάσεις
5. Βαθιά αποπλαισιωμένη γνώση της σημασίας μιας λέξης, τις σχέσεις της με άλλες λέξεις και των μεταφορικών της χρήσεων, όπως για παράδειγμα η κατανόηση του τι κάνει κάποιος όταν καταβροχθίζει ένα βιβλίο.

Διαφορές στα
χαρακτηριστικά των λέξεων

Διαφορές στον τρόπο
διδασκαλίας και μάθησης
τους

Σύμφωνα με τον Graves (1986), οι λέξεις διακρίνονται σε...

A) λέξεις που αναγνωρίζει και χρησιμοποιεί ο μαθητής στο προφορικό λόγο αλλά χρειάζεται να μάθει να τις αναγνωρίζει και στον γραπτό λόγο.

B) λέξεις που δεν υπάρχουν στο προφορικό λεξιλόγιο του μαθητή, αλλά δηλώνουν σημασίες που του είναι ήδη γνωστές.

Γ) λέξεις που δεν χρησιμοποιεί ο μαθητής, αλλά χρειάζεται να τις μάθει για να αποδώσει μια άγνωστη σημασία.

Λεξιλόγιο: Ενεργό και Παθητικό (1/2)

Ενεργό:

Οι λέξεις που
χρησιμοποιούν

Παθητικό:

Οι λέξεις που
αναγνωρίζουν οι
ομιλητές
ακούγοντας ή
διαβάζοντας

Λεξιλόγιο: Ενεργό και Παθητικό (2/2)

Η διαφοροποίηση μεταξύ ενεργού και παθητικού λεξιλογίου, όπως αναφέρει ο Waring (1999) αφορά 4 διακριτούς μηχανισμούς:

- α) οι ενεργοπαθητικές λεξιλογικές **διεργασίες** αναφέρονται στις υποσυνείδητες νοητικές διεργασίες που εμπλέκονται στην αναγνώριση, ανάκληση, ανάσυρση, κατανόηση και παραγωγή των λεξικών στοιχείων
- β) οι ενεργοπαθητικές λεξιλογικές **ικανότητες** αναφέρονται στον μηχανισμό ελέγχου ή κατανόησης των γλωσσικών εισαγόμενων δεδομένων και στο μηχανισμό ελέγχου ή χρήσης των γλωσσικών εξαγόμενων
- γ) οι ενεργοπαθητικές λεξιλογικές **δεξιότητες** συνήθως αφορούν την κοινή διάκριση μεταξύ, αφενός, των αντιληπτικών δεξιοτήτων της ακουστικής κατανόησης και ανάγνωσης, και αφετέρου, των παραγωγικών δεξιοτήτων της ομιλίας και γραφής στο πεδίο της διδακτικής των ξένων γλωσσών,
- δ) το ενεργοπαθητικό λεξιλογικό **προϊόν** αναφέρεται στο μέγεθος του ενεργού και παθητικού λεξιλογίου ενός ομιλητή

(Ξυδόπουλος, 2008: 94-96)

Τι περιλαμβάνει η λεξική γνώση σύμφωνα με τον Nation (2001)

Προσληπτικό (παθητικό) λεξιλόγιο	Παραγωγικό (ενεργητικό) λεξιλόγιο
ηχητική αναγνώριση της λέξης	σωστή προφορά και τονισμός της λέξης
αναγνώριση της γραπτής μορφής της λέξης	ορθή γραφή της λέξης
μορφολογική ανάλυση της λέξης(αναγνώριση και απόδοση σημασίας στα επιμέρους συστατικά μέρη της λέξης)	κατασκευή της λέξης με βάση τα κατάλληλα συστατικά μέρη (χρήση κατάλληλων μορφημάτων)
απόδοση συγκεκριμένης σημασίας στη μορφή της λέξης	επιλογή της κατάλληλης μορφής για την απόδοση συγκεκριμένης σημασίας
αντίληψη της κατάλληλης σημασίας ανάλογα με τα συμφραζόμενα	χρήση της κατάλληλης σημασίας της λέξης ανάλογα με τα συμφραζόμενα
αναγνώριση λέξεων που σχετίζονται σημασιολογικά με τη λέξη (π.χ. Συνωνύμων, αντώνυμων, παράγωγων)	χρήση των συνωνύμων, αντώνυμων, της λέξης
αναγνώριση του συντακτικού ρόλου της λέξης στην πρόταση που εμφανίζεται	ορθή σύνταξη της λέξης μέσα στην πρόταση
αναγνώριση των λεξιλογικών συνάψεων της λέξης (με ποιες λέξεις συν εμφανίζεται συνήθως η συγκεκριμένη λέξη)	χρήση των λεξιλογικών συνάψεων της λέξης (με ποιες άλλες λέξεις χρησιμοποιείται συνήθως η συγκεκριμένη λέξη)
σύνδεση της λέξης με την κατάσταση επικοινωνίας (σε ποιες περιστάσεις και πόσο συχνά είναι πιθανό να τις συναντήσουμε)	χρήση της λέξης ανάλογα με την κατάσταση επικοινωνίας(σε ποιες περιστάσεις και πόσο συχνά χρησιμοποιείται)

Νοητικό λεξικό

Νοητικό Λεξικό και γλωσσικά λεξικά

Νοητικό Λεξικό και γλωσσικά λεξικά

Ποιες οι διαφορές
του νοητικού
λεξικού και του
γλωσσικού λεξικού;

οργάνωση

περιεχόμενο

Παράδειγμα

1. ο γιατρός με εξέτασε με το στηθοσκόπιο του
2. ο γιατρός με εξέτασε με το περικόπιο του

Νοητικό Λεξικό και γλωσσικά λεξικά-Ομοιότητες και διαφορές

Νοητικό λεξικό	Γλωσσικό λεξικό
πιο περίπλοκα οργανωμένο	αλφαβητική οργάνωση
παρόμοιο με θεματικό γλωσσικό λεξικό	
αντανακλά τη συνεχή αλλαγή της γλώσσας και στο επίπεδο της δημιουργίας νέων λέξεων αλλά και στο επίπεδο αλλαγής των σημασιών και του τρόπου προφοράς των λέξεων	πεπερασμένος αριθμός λημμάτων επομένως δεν ακολουθεί η ταχύτητα της γλωσσικής αλλαγής και συνεχούς ανανέωσης του αποθέματος των λέξεων μιας γλώσσας
ευελιξία	βασικές πληροφορίες για τη κάθε λέξη
οι λέξεις συνδέονται σημασιολογικά	διαχειρίζονται τα λύματα ως απομονωμένα στοιχεία
οι ομιλητές είναι σε θέση να αναγνωρίζουν αν μια λέξη έχει υψηλότερη συχνότητα χρήσης	τα γλωσσικά λεξικά δεν μπορούν να γνωρίζουν τέτοιες πληροφορίες με εξαίρεση τα ειδικά λεξικά που περιέχουν στοιχεία λεξικής συχνότητας
γνώση της προφοράς μιας λέξης	παράθεση μιας και μόνο πιθανής προφοράς
το νοητικό λεξικό είναι τεραστίων διαστάσεων και διαθέτει μια πολυπλοκότητα τη εσωτερική δομή	τα γλωσσικά λεξικά μας προσφέρουν απλά μια συνοπτική άποψη του νοητικού λεξικού

(Aitchison, 2003)